

Ministerstwo Kultury
i Dziedzictwa Narodowego

Współczesne laboratorium pedagogiczno-teatralne Jana Dormana narzędziownik

przygotowała: Agata Łukaszewicz

Zrealizowano w ramach stypendium Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego

W ramach stypendium Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego sierpniu 2024 roku odbywał się cykl warsztatów teatralnych inspirowanych praktyką i historią Jana Dormana, który łącząc pedagogikę i sztukę teatru stworzył unikatową, wysokoartystyczną przestrzeń rozwoju dla swoich odbiorców. Głównym celem twórczej, teatralnej pracy z grupą dzieci i młodzieży w Domu Kultury w Przysusze był rozwój aktywnej postawy, ekspresji oraz zainteresowania sztuką jako miejsca własnej praktyki.

Podczas zajęć dostosowaliśmy instrumentarium metod Dormana do potrzeb i możliwości grupy dorosłych osób z niepełnosprawnością, wzbogacone o elementy teatroterapii, muzykoterapii, fotografioterapii.

Kim był Jan Dorman?

Jan Dorman (1912–1986) reżyser, pedagog, twórca teatralny, eksperymentator, wieloletni dyrektor Teatru Dzieci Zagłębia w Będzinie. Po ukończeniu Seminarium Nauczycielskiego w 1934 roku, uczył w szkołach na Polesiu, gdzie także prowadził chóry dziecięce, organizował przedstawienia teatralne i wystawy szkolne. Po II wojnie światowej jako nauczyciel w Sosnowcu prowadził Międzyszkolny Teatr Dziecka oraz Eksperymentalny Teatr Dziecka.

To tam prowadził swoje laboratoria pracy pedagogiczno-teatralnej. Dziś dzięki materiałom archiwalnym możemy twórczo pracować z jego metodami pracy, na styku arteterapii, pedagogiki teatru i sztuki.

Jak pracowaliśmy?

założenie 1 – proces nie efekt

„W naszej zabawie występ jest pretekstem. Próby zaś są celem”

J. Dorman, Zabawa dziecka jest grą, „Górnik” nr 5 15.03.1947

Celem naszych spotkań warsztatowych był pokaz, jednak przede wszystkim rozwój i wspólne doświadczenie tworzenia grupy uczestników. Zespół zakomunikował potrzebę przedstawienia efektu końcowego pracy i jako współpracująca, wspierająca się grupa miał na to zasoby. Ważne, że był to impuls od całej grupy, nie od prowadzącej.

założenie 2 – Samodzielność i wpływ zespołu

„Nie znaczy jednak, że reżyser narzuca nieodwołalnie uwagi grającym. Przeciwnie grający mają prawo wysunąć swoje pomysły i tu znajdujemy przysłowiową aktywność zespołu, której nie wolno nam zaniedbać”

„Reżyser przejęty ważnością sprawy zapomina, że wybór materiału na scenie powinien być udziałem wszystkich, biorących udział w opracowaniu widowiska. [...]”

J. Dorman, Przystępujemy do pracy, „Górnik” nr 13 1.12.1946

Zgodnie ze wskazówką Dormana już na pierwszym etapie zajęć, czyli w ramach rozgrzewki uczestnicy stopniowo mieli coraz większe pole do decyzji, proponowali swoje ćwiczenia, zgodnie ze swoimi preferencjami, jednak przy zastrzeżeniu, by zachować uważność na potrzeby i możliwości kolegów.

założenie 3 – prostota, która daje możliwości do kreacji

„A więc scena. Pracujemy w różnych warunkach. [...] Scena w moim ujęciu może być prosta. Im prostsza, większe możliwości do pracy”

J. Dorman, Rysunek i zabawa dziecka jako pomoc w pracy teatru szkolnego, maszynopis 1945

Podczas zajęć korzystaliśmy z niewielkiej liczby przedmiotów codziennego użytku czy prostych rekwizytów, tak by dać przestrzeń dla wyobraźni oraz wysiłku uczestników oraz nie przytłoczyć ich nadmiarem gadżetów czy gotowych półproduktów.

założenie 4 – spotkanie ze sztuką

Dorman pracując w szkole organizował wystawy malarstwa (współczesnego, profesjonalnego) i obserwował proces odbioru sztuki przez swoich wychowanków.

Materiał wizualny (zestaw fotografii) czy muzyczny, z którym pracowaliśmy był dobierany także pod względem jakości artystycznej, tak byśmy w pracy warsztatowej korzystali z inspirującej, terapeutycznej wartości sztuki, która przynosi więcej zysków niż popularna rozrywka (muzyczna czy wizualna), z którą obcujemy na co dzień.

Ćwiczenia rekomendowane przez grupę na podstawie ewaluacji:

praca z ciałem:

Masaż

Wykonywanie automasażu, masażu w parze czy w grupie (jeśli mamy wysoki poziom zaufania w zespole) daje doświadczenie pracy z dotykiem bezpiecznym i kontrolowanym, który ułatwia kontakt z samym sobą, komunikację w zespole, rozluźnia, a także daje pole do praktykowania odpowiedzialności. Warto dopytywać uczestników o ich odczucia podczas masażu, by zwiększać świadomość własnych odczuć, ale także komunikować to jakie mamy granice, czego nie chcemy. Masaż traktujemy także jako przygotowanie do dalszej pracy warsztatowej, jako element rozgrzewki lub jako zakończenie warsztatu.

Prowadzenie dotykiem

Poproś by uczestnicy dobrali się w pary. Osoba niższa w parze zamyka/zasłania oczy (jeśli osoby nie czują się bezpiecznie z zamkniętymi oczami mogą podglądać), wyższa zaś staje za nią i kładzie ręce na jej ramionach. Pary ruszają na spacer, mijając się osoby prowadzące mogą wymienić się, tak by prowadziły różne osoby z grupy, by w parach była wymiana. Prowadzący dbają o kierunek, tempo, a przede wszystkim o bezpieczeństwo. Następuje zmiana, osoby z zamkniętymi oczami stają się prowadzącymi. Kontynuujemy spacer. W podsumowaniu ćwiczenia istotne jest dopytanie o poczucie bezpieczeństwa osób, o to w której roli było im łatwiej czy jako prowadzącym czy jako prowadzonym.

Praca z decyzyjnością

Samodzielne przygotowanie etiudy

Szczególną satysfakcją uczestnikom podczas zajęć przynosiła prezentacja przed grupą wymyślonej i stworzonej przez siebie scenki, niewielkiej etiudy. Początkowo inspiracją dla ich powstania było to co bliskie uczestnikom: byli proszeni o wymyślenie historii swojego imienia lub o stworzenie historii i najciekawszym przedmiocie, który mają przy sobie. Historie rozpisane na sceny lub rozrysowane w formie komiksu to scenariusze według, których uczestnicy w grupach przygotowywali działania aktorskie, mieli także za zadanie zastanowić się jakie miejsce (naturalna scenografia) będzie najodpowiedniejsza dla ich scenki, nagrywali na telefony dźwięki tworzące warstwę dźwiękową etiud. Ważne też było wyczulenie osób przygotowujących scenę na to, by zaprojektować miejsce dla odbiorców, perspektywę, z której będą oglądali warsztatowy występ. W podsumowaniu istotne było dopytanie zarówno osób prezentujących jak i oglądających o ich przeżycia i wrażenia.

Autokorekta scen

W fazie dopracowania kolejnych scen, kiedy je próbowaliśmy ważne okazało się danie przestrzeni zespołowi do autokorekt. Tak by i w tej fazie zajęć byli jak najbardziej aktywni i decyzyjni. Nagrywaliśmy poszczególne sceny i cała grupa dawała uwagi do zobaczonych scen. Ważne były komentarze nieoceniające, ale wskazujące na konieczność zmian. Najcenniejsze w takim trybie pracy są momenty, gdy uczestnik sam siebie jest gotów skorygować.

Ewaluacja

Jako narzędzia do podsumowań używaliśmy zestawu kart z fotografiami. Gdy prowadząca zadawała pytanie służące ewaluacji czy autorefleksji, np. Jak czułeś się dziś na zajęciach?, Które z ćwiczeń było dla Ciebie najtrudniejsze? Co sprawiało Ci trudność? itd., często wybranie obrazu w odpowiedzi na nie, było łatwiejsze niż sformułowanie słownej wypowiedzi. Dopytywanie o wybrane obrazy było też łatwiejsze przy mówieniu o uczuciach i przeżyciach, dawały inspirację do rozbudowania dalszej wypowiedzi i bezpieczeństwo osobie zabierającej głos.

Praca z obrazem i wyobraźnią

To nie jest...

Grupa siedzi w okręgu. Prowadząca przekazuje osobie siedzącej obok przedmiot (sznurek, butelka, długopis itp) mówiąc: „To nie jest sznurek, to jest...”, kolejna osoba przedstawia swoje skojarzenie (może coś zagrać przedmiotem czy manipulować nim tak, by przypominał skojarzoną rzecz) i przekazuje przedmiot dalej. Skojarzenia nie mogą się powtarzać, liczba rund zależna jest od możliwości i chęci grupy. Jest to zadanie rozgrzewkowe, przygotowuje do dalszych działań z wyobraźnią.

Wspólny cel

Wspólne liczenie

Grupa siedzi w kręgu. Zadanie polega na tym, by policzyć wspólnie do dziesięciu nie ustalając wcześniej kolejności osób wypowiadających kolejne liczby. W ćwiczeniu chodzi o wyczucie grupy, uważność i zaangażowanie każdej osoby. Jeśli jednocześnie więcej niż jedna osoba wypowie kolejną liczbę liczenie zaczyna się od początku. Gdy osiągniemy wspólny cel możemy liczyć z zamkniętymi oczami lub wydłużyć liczenie o kolejną dziesiątkę.

Więcej ćwiczeń i inspiracji znajdziesz tutaj:

jandorman.pl

teatrotekaszkolna.pl